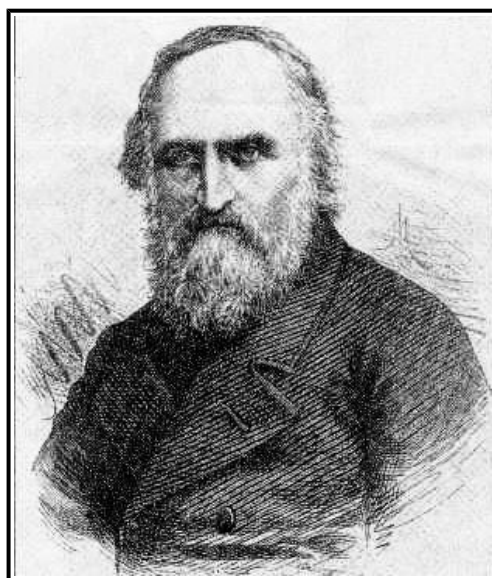


KAREL SLAVOJ AMERLING

(Richard Jan Hons, červen 2025)

Na jméno Karel Slavoj Amerling jsem narazil v souvislosti s vyhledáváním staré literatury týkající se analýzy na suché cestě za použití dmuchavky – prastarého, ale veskrze geniálního nástroje. Tato významná osoba s širokým polem působnosti není dneska příliš známá. Není uvedena ani v třídílném „*Ilustrovaném encyklopedickém slovníku*“ vydaném v roce 1980. Ostatně opomíjených českých velikánů bychom v naší historii našli víc. Znamenali pro národ mnoho. Většinou to neměli lehké a je škoda, že si je víc nepřipomínáme.

Od doby Jiřího z Poděbrad jsme měli pramálo štěstí na ty, jež náš národ vedli a reprezentovali, zato osobností ducha, řemeslnného a uměleckého umu tu vždy bylo – a snad stále ještě je – dost. Právě na ně můžeme být hrdi.



Karel Slavoj Amerling na dobové kresbě. Zdroj: Wikipedie.

Amerling prožil celých 77 let svého života v 19. století, v době, kdy naše země žily národním obrozením. Česká věda, kultura i průmysl se hlásily o své slovo. Amerling patří mezi nejvýraznější postavy té doby. Byl plodným a veskrze renezančním člověkem. Již v dospělém věku si ke jménu Karel přibral slovanské Slavoj. Vystudoval latinské gymnázium v Klatovech, dva roky filosofie ve Vídni a pak lékařství v Praze. Již během studia byl asistentem „*nerostozpytu a živočichozpytu*“ u profesora Jana Svatopluka Presla. Než začal provozovat soukromou lékařskou praxi byl krátce tajemníkem hraběte Šternberka. Celý život mu leželo na srdci vzdělávání českého národa. V tom byl důstojným pokračovatelem Komenského. Vedlo ho to k založení školského zařízení zvaného „*Budeč*“ s překvapivě širokým záběrem. Kromě jiného byla v objektu školy brusičská, hodinářská a soustružnická dílna, chemická laboratoř, knihovna s tiskařským vybavením, špitál, zahrada, meteorologická a astronomická stanice. Bylo zde zavedeno i vyučování žen a škola se stala významným centrem vlasteneckého života.

Jak to již u podobných osobností bývá, Amerling příliš nezvládal finanční stránku podniku a po několika úspěšných letech se Budeč dostala do dluhů a konkurzu. Amerlingem to otrásl, ale neodradilo ho to. Pořádal hojně navštěvované „*porady učitelů*“, a když byla v Praze zřízena „*První hlavní škola*“ s českým vyučovacím jazykem, byl jmenován jejím ředitelem. Původní jednoleté

učitelské kurzy přeměnil Amerling na čtyřleté pedagogické studium a škola se stala prvním českým učitelským ústavem.

Ani po svém penzionování Amerling nezahálel. V r. 1871 se stal ředitelem nově zřízeného ústavu pro slabomyslné „*Ernestinum*“. Tuto práci vykonával zdarma. Podílel se i na lékařské péči a výchově slaboduchých dětí podle vlastní koncepce. Zdůrazňoval ozdravující vliv venkovského prostředí a individuální přístup.

Předchozí odstavce neodrážejí vše, čím se Amerling zabýval. Za svůj život napsal několik desítek odborných a popularizačních publikací. Zajímala jej jak neživá, tak živá příroda, průmysl, ale třeba i ovocnářství a malba. Když se dnes podíváme do jeho knih, překvapí nás trochu úsměvný jazyk. Někdy máme potíže s porozuměním. Není divu. Čeština devatenáctého století byla přeci jenom trochu jiná. Řada vědních oborů byla ještě v plenkách a odborné názvosloví se teprve tvořilo. Třeba tiuly „*Přírodněna česká, popsání všech hornin, kamů, rostlin a živočichů českou zem obývajících*“ nebo „*Naučení pro lid obecný o domácích jedech a kazijedech*“ jsou vyloženy roztomile.

Nemá cenu vyjmenovávat vše, co Amerling napsal. Pro ilustraci se dotknu chemie, které se v té době říkalo krásně staročesky „*lučba*“. Nejprve vydal svazek „*Lučebné zkoumání na suché cestě*“, pak i „*Lučebné zkoumání na mokré cestě*“. Obě knížky představují počátek česky psané literatury z oblasti analytické chemie. Veskrze praktický obsah mají „*Lučební základové hospodářství a řemeslnictví*“.

Amerling velmi zdůrazňoval nedostatečnost pouze teoretických vědomostí a zásadní potřebu praxe. V tom s ním lze jen souhlasit. Každý, kdo se reálně vlastníma rukama zabývá praktickými činnostmi, dobře ví, jak velký je rozdíl mezi teoretickou znalostí a praxí. Je to, jak se říká, „*nebe a dudy*“. U chemie, tedy postaru lučby, se k tomu Amerling vyjádřil následovně:

O přemnohých sice vědách, obzvláště pak o lučbě platí ono velmi pravdivé přísloví: „Učení bez konání, prázdné bubnování“; neboť nikde učení tak nedokonalé a nepochopitelné není, jako v nauce lučební, neprovází-li je praktické konání a zkoušení.

V oblasti školství a vzdělávání jsou zásluhy Slavoje Amerlinga nesporné. Také bylo vzdělávání v zemích koruny české donedávna na výborné úrovni. Byli zde dobří učitelé, dobrý systém a bylo nač navazovat. S moderními pedagogickými zásadami přišel již v 17. století Jan Ámos Komenský. I naše vrchnost se tehdy chovala velmi dobře. Povinná školní docházka, zavedená císařovnou Marií Terezií v r. 1774, padla v našich zemích na úrodnou půdu a přinesla vzdělání mezi prostý lid. O sedm let později vydal Josef II. „*Toleranční patent*“, který nám přinesl i náboženskou svobodu a evangelici se mohli ke své víře hlásit veřejně.

Tyto události odstartovaly české národní obrození – ojedinělý proces v celosvětovém měřítku. To byla doba, ve které žil a pracoval Slavoj Amerling. Nebyla to pouze záležitost „*elit*“, použijí-li tento dneska moderní termín. Do národního obrození se zapojovali prostí lidé na vesnicích i ve městech, překvapivě vzrostla všeobecná vzdělanost, národní uvědomění i životní úroveň. Naše země se staly průmyslovým centrem celého mocnářství. A vrchnost ve Vídni se k tomu, přes jisté výhrady, stavěla blahosklonně a sama na některé vlastenecké projekty přispívala.

Vzdělanost a technická vyspělost byla za mocnářství vysoká a přenesla se i do dvacátého století. Příliš na tom nezměnil vznik republiky ani následné mocenské rošády. Zkrátka, co fungovalo a osvědčilo se, na tom se nic moc neměnilo. Nic složitějšího! Až reformy v posledních

desetiletích způsobily v úrovni vzdělání propad. Příkladem může být opět chemie. Z její výuky stále víc mizí Amerlingovo „*praktické konání a zkoušení*“, neboť z vrchnostenské lahve byl vypuštěn džin disponující celou plejádou zákazů a příkazů, s jakými látkami nesmí žák pracovat a co všechno musí být při práci dodrženo, že jsou z toho učitelé celí tumpachoví a laboratorní výuka trpí. Netřeba vyjmenovávat ostatní „*novinky*“. Je jich monho a Slavoj Amerling by z nich byl smutný.

Ale abych nekončil negativně, individualit, které neplavou s kalným proudem, ale razí si vlastní cestu tu bylo vždy dost. Nedají se zastrašit ani se nezakecají. A, dá-li Bůh, potáhnou káru české vzdělanosti a umu i přes výmoly dnešní doby dál k lepším zítřkům.

Zdroje:

- Morkes F.: Karel Slavoj Amerling.- <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/PO/825/KAREL-SLAVOJ-AMERLING.html>
- Nesměrák K. (2013): Karla Slavoje Amerlinga „Lučebné zkoumání na suché a mokré cestě“ aneb cesta k počátkům české analytické chemie.- Chem. Listy
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Slavoj_Amerling
- https://ru.wikipedia.org/wiki/Амерлинг,_Карел_Славомир
- https://de.wikipedia.org/wiki/Karel_Slavoj_Amerling

